

*Поєдинок О.**

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ БІЖЕНЦІВ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ ПІД КОНТРОЛЕМ ОДНІЄЇ ЗІ СТОРІН МІЖНАРОДНОГО ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

За міжнародним правом права біженців, які перебувають під контролем однієї зі сторін міжнародного збройного конфлікту, одночасно захищаються як нормами міжнародного гуманітарного права, так і нормами міжнародного права захисту біженців, які перебувають у тісній взаємодії.

У міжнародному гуманітарному праві положення, що стосуються захисту біженців, містяться у (Четвертій) Женевській конвенції про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 р. (далі – IV Женевська конвенція) та у Додатковому протоколі до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (далі – I Додатковий протокол).

Сторона збройного конфлікту міжнародного характеру може здійснювати контроль над біженцями в одній із таких ситуацій:

- 1) громадяни держави-ворога були прийняті як біженці на території цієї сторони перед початком конфлікту або такі громадяни шукають притулку під час війни;
- 2) громадяни нейтральної держави були прийняті як біженці на територію сторони в конфлікті до та під час конфлікту;
- 3) прибувши на територію протилежної сторони, громадяни цієї сторони знову потрапляють під її контроль, коли ця сторона окупує всю чи частину території держави-ворога.

За IV Женевською конвенцією громадяни держави – сторони у конфлікті, які шукають притулок на території ворожої держави захищаються як іноземці на території сторони конфлікту (статті 35 і 46). Якщо такі особи більше не користуються захистом країни їхнього походження, то забороняється поводитися з ними як з іноземцями, які є громадянами супротивника, в силу самої лише їх юридичної приналежності до держави-супротивника.

Стаття 73 I Додаткового протоколу поширює захист міжнародного гуманітарного права та заборону несприятливого розрізнення на всіх осіб, які перед початком військових дій розглядалися як біженці чи апатриди відповідно до міжнародних актів, прийнятих зацікавленими сторонами, чи національного законодавства держави, що надала притулок, чи держави проживання. Такі індивіди є особами, що користуються захистом за змістом Части I та III IV Женевської конвенції.

Принципу non-refoulement, наріжному елементу захисту прав біженців, присвячено частину четверту статті 45 IV Женевської конвенції, яка проголошує: «Особа, яка знаходиться під захистом, ні в якому разі не може бути передана до країни, де вона могла б боятися переслідувань у зв'язку зі своїми політичними та релігійними переконаннями».

Біженці – громадяни нейтральної держави, які перебувають на території сторони конфлікту, з якою немає дипломатичних відносин, належать до категорії осіб, які перебувають під захистом IV Женевської конвенції, а I Додатковий протокол поширює цей захист

* аспірант Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України
Науковий керівник: доц. Гнатовський М.М.

на біженців, навіть коли дипломатичні відносини існують (частина друга статті 4 IV Женевської конвенції та стаття 73 I Додаткового протоколу).

Щодо біженців, які під час окупації знову потрапили під владу держави їх походження, то частина друга статті 70 IV Женевської конвенції дозволяє державі-окупанту їх арештовувати, передавати до суду, засуджувати чи депортувати за межі окупованої території лише за правопорушення, вчинені після початку воєнних дій, чи за кримінальні злочини, вчинені до початку воєнних дій, за які за законодавством окупованої держави злочинець підлягав би видачі й у мирний час.

Окрім заборони примусової репатріації міжнародне гуманітарне право не містить особливих гарантій для біженців, проте надає їм такий самий захист, як і всьому іншому цивільному населенню. Такий захист також передбачений звичаєвими нормами міжнародного гуманітарного права (норми 87-105 Дослідження звичаєвого міжнародного гуманітарного права, проведеного Міжнародним Комітетом Червоного Хреста).

Натомість Конвенція про статус біженців 1951 р. (далі – Конвенція) надає біженцям особливих прав, які випливають з їхнього статусу. У цьому випадку міжнародне гуманітарне право та міжнародне право захисту прав біженців доповнюють одне одного, оскільки біженці продовжують користуватися гарантіями, що їх надає Конвенція, і під час війни. Звісно, «під час війни чи за наявності інших надзвичайних і виключних обставин» держави – учасниці Конвенції можуть «вживати тимчасових заходів, які вона вважає необхідними в інтересах державної безпеки» (стаття 9 Конвенції), однак повністю відступати від зобов'язань за Конвенцією під час збройного конфлікту не можна, і такі заходи повинні носити тимчасовий характер і застосовуватися лише в тій мірі, якої вимагають інтереси державної безпеки.

Особливе значення для біженців – громадян протилежної сторони в конфлікті має стаття 8 Конвенції, яка відображає положення статті 44 IV Женевської конвенції.

При захисті біженців, які перебувають під контролем однієї зі сторін міжнародного збройного конфлікту, міжнародне гуманітарне право та міжнародне право захисту біженців взаємодіють та доповнюють одне одного з метою забезпечення максимального захисту цієї категорії осіб.